

ר' אברהם בן מאיר אבן עזרא.

ר' אברהם אבן עזרא (ראב"ע) נולד בעיר טולידה (בספרד) בשנת תתנ"ב (1092) וימת ברי"ח אדר תתקכ"ז (1167). רוב ימיו בלה בעיר קורדובה, שהייתה עיר מלאה חכמים וסוֹזֵיִים בימים ההם, וירכת להנות שם בתורה ובחכמה. אבל כהיותו חוקר חריף, אשר לא ירא לגלות ברבים דעות המתנגדות לדעות המקובלות בעם, רבו שונאיו ורודפיו, עד כי נמל עליו לברח מארץ מולדתו, ויהי נע ונד בארצות תבל כמעט כל ימי חייו. וישב ימים רבים באיטליה, בצרפת, במדינות יוון, ולעת זקנתו בא גם ארצה בריטניה, וישב בלונדון שנים אחדות. בימי נדודיו הרבים שבץ הרבה עמל ועוני, ועניותו לא נתנה לו דשהות זמן רב בעיר אחת, כי חיויו היו תלואים בחסדי נדיבים, ולא תמיד נמצא איש נדיב אשר יתמוך בידי החכם המסכן הזה. אבל מלטוליו ונדודיו הרבים לא פזרו את נפשו ולא בלבלו את דעתו, ועניותו הגדולה (לא היה להחכם הנכבד ראב"ע אפילו שתי פרומות מימיו) כן יעיד עליו האספדי) לא דכאה את רוחו ולא הכשילה את כחות נפשו, ונהפוך הוא: בכל מקום בואו כתב ספרים נכבדים וחבר שירים, אם לבקשת מכבדיו ומעריציו, או לכבוד הנדיבים שתמכו בידו, ובכל גדל עניו ומחסוריו, כן גדלה חכמתו ודעתו, והמעט כי לא נתן לעניותו למשול בנפשו ולהעציבה, כי עוד התגבר על כל עמלו ולחצו ויחלוצן כשירי שנינה על רוע טולדו. בכלל לא היה בכך חכמי ישראל בדורו וגם בין הקודמים לו בעל לשון חדה ועליו הרוח ומהתל סמיני כמותו. הוא היה אחד מגדולי חכמינו בתורה, בפילוסופיה, ובכל דבר מדע. ואולם בחכמת הדקדוק, בחקרי לה"ק ובבאורי ספרי הקדש הוא עולה על כל חכמינו עד היום הזה. — בתור משורר אין לדמותו למשוררינו הגדולים. שיריו אינם השתפכות רגשות הלב, כי אם שירי מחקר והגיון השכל הנובעים מאמונה צרופה ומההכרה הפנימית של מציאות הכורא ויכלתו; הוא היה משורר לא ברנשותיו כי אם בשכלו וברוח רעיוניה. לכן הוא מצטיין ביהוד בשירי-לסוד (רידאק-טישע פואזיות) ובכל מקצעות השירה שאינם נצרכים לרוח ממרום כי אם לרוחב דעת ולחריפות. ואף אמנם הפליא לעשות בשיריו המלמדים דעת עניני מחקר או גם כל דבר אומנות (הוא חבר שירים גם על שחוק השעך). — מלבד זאת הוא מצוינ במכתביו ובשירי-ספירה, ובזה אין דומה לו בכל משוררי ספרד. גם ב"חידות" הוא אָקֵן גדול. ועוד יתרון לו על חבריו, כי הוא כתב גם מליצה פְּרִיִת בלשון צחה ומדויקת ובסגנון יפה מאד; תחת אשר כל משוררי ספרד כתבו גם את פרוסתם בתרומים ובתפירות ובשכרי פסוקים בלי טעם יפה. — בימי זקנתו קרהו אסון, אשר העציב את רוחו מאד: בנו יחידו יצחק המיר את דתו, אחרי אשר נעלם מעיני אביו שלש שנים וכבר השכו כמת. על המקרה המעציב הזה קונן הראב"ע כשיר מלא רגש (אשר נביא בדוגמאותינו). וגם בשירי התפלת חרבים אשר חבר ימצאו שירים אחדים היוצאים לא מהראש כי אם מהלב, והם כתובים ברנש עמוק. — הראב"ע חבר ספרים רבים מאד בכל מקצעות חכמת ישראל והפילוסופיה, וביחוד נכבדים פירושו על כתבי הקדש וספריו בחקרי לה"ק. — שיריו יצאו לאור בקבוצות אחדות (ולאחרונה נדפסו בהוצאת "אתיאסף" ע"י הח' ר' דוד כהנא).

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

שירי-הל

א. שיר תלונה.

(י' דוד' הנועות).

וְנִכְבֵּר מִחֲצָבִי	וְהִבְהִיל רַעֲיוֹנִי,
וּפֹה לֹא אֶפְתַּח פִּי,	וְשֵׁם פִּי וְלִשׁוֹנִי
בָּעֵם עָמְקֵי שְׁפָה,	לְפָנַי בְּנִעוּרִים
וְנִפְשִׁי נִכְסְפָה	בְּצִנּוּר הַעֲבָרִים
לְרַבִּי אֱלֹהִים --	נִתְתִּים בְּעֵנְקִים;
שְׁמַעֲנִי, אָחִי ⁵ ,	בְּכָל מָקוֹם נִרְתִּי
אֶהְבֶּתְךָ רוּחִי	וּסְדוּת בְּאַרְתִּי
בְּדוֹר כִּי הִתְנַגֵּר?	וְכִרְאִי מוֹצָאִים ¹ ;
וּמִה נֹכַח דְּבָר	שְׁפָתִי אִם אֲשִׁים
בְּאַרְצֵי מְרַחֲקִים?	יִטּוּפוֹן בָּם סוּסִים
אֲנַחְנוּ עִם דְּלוּת,	יְרוּצוֹן בְּבִרְקִים ² .
וְקָלוּת עִם סִכְלוּת,	לְעֹפֶר שְׁפָלִיתִי
בְּגָלוּת תוֹךְ גָּלוּת	וְחִסְדֵּי הַפְּלִיתִי
בְּכָל עֵת מַעֲתָקִים ⁶ .	לְאֵל מִמַּעַמְמָקִים --
וּבְאֵדוֹם ⁷ אֵין הִדָּר	וְהַיּוֹם נִמְעָמוֹ,
לְכָל חֶקֶם הוּא דָר	אֲבָל שְׁמִנּוֹ בְּעָמִי
בְּאַדְמַת בֶּן קָדֶר ⁸ ,	אֲשֶׁר צִיָּה עוֹרְקִים ⁹ --
וְעֲלִינוּ שׁוֹרְקִים;	וְאֲנִי מוֹסֵר
וְאֵלֹהֵי כָא חֲנֹב	לְעֵינֵי כָל בָּשָׂר
וְנִחַשְׁבֵּי בְּעֵנֶם ¹⁰ --	כְּבוֹדִי וְחֹדֵרִי מֵר
	וְשֵׁן עָלֵי חוֹרְקִים.

1 סודות אשר היו מוצקים וקשים כראי מוצק. — 2 לוא שלחתי דברי שפתי בהרים ורכסים.
הייתי משפיל אותם לבקעה עד כי יכלו הסוסים לרוץ בהם. — 3 אבל שמנו ובעטנו אלה הנכבדים אשר
לפניהם היו עורקים צית. — 4 בשבתי במקומות אחרים נבר מחשבי ופחקרי, אבל פה וכו' — 5 אלה
דבריו אל ירדו ר' אליקים. — 6 אנחנו בני ישראל יש בנו דלות וקלות וסבלות ובהן אנחנו מעתקים
וגזזתקים בגלות תוך גלות; ר"ל מדבד הגלות שלכולנו אנחנו יושבים בגלות תוך גלות, שכל אחד
מאתנו שונא את אחיו וליד ארץ אחרת. — 7 באיטליה. — 8 ארץ ערב וגם ספרד בכלל זה, ור"ל באיטליה
אין מכבדים את החכם אשר משכנו בארצות ערב ובספרד. — 9 אבל אלו בא אליהם, חנב יוני (ר"ד
איש סכל מארצות יון) אזי מצא שם משנב ועזרה וכו'.

ב. על פרידת ידידו.

מר יבקיו	איך ישליו
שיני כטל וזלו	כלבי קרבי אשר
ולא ידמיו.	קים יהמיו?
מטע אהבים ועקר ² ,	רעי, קחו נא בידיו!
בו נקבצו חן ונשפרי.	יבשר כמו אש כבדי
נפשי פדות לו וכפר — — —	על נוד צבירחן ידידי.

ג. שיר לכבוד רש"י.

(ארבע תנועות).

מצרפתה	בוכב דרדך		
על יטבתה ³ .	מחנה עברך		
ספרו נואל	הוא וצבאו,	שלום בואו,	
ובישראל	מצין אתה — — —	מסיני או	
נקיר פותר,	בו כל צמא	אור כל סומא ⁴ ,	
עינו סתר-	מתקן שתה,	נפת מימי	
מלאך קונה ⁵	שם לתורה,	פרוש נזרא	
חוק מתני	פרשן דתא ⁶ .	על בן נקרא	

1 תמכו בידיו. — 2 מוסב אל ידידו. — 3 רש"י נולד בצרפת ומקום משכנו היה בעיר Troyes שקראו לה "יפבתה" בלח"ק (השיר נכתב ימים רבים אחרי מות רש"י ז"ל, והוא מספר רק בשבחו). — 4 רש"י הוא אור לכל עיר (ע"י פירושויו המאירים עינים בתורה). — 5 בן קראו לרש"י בדרך מליצה כי הוא פירש את הדת. — 6 שר וגדול, כמו "נחמיה התרשתא". — 7 מלאך ה' ("קונה שמים וארץ"). — 8 [ע"י פירושויו חוק את מתניה של המשנה, והוא לנע"ל].

ד. שיר לחתונה.

(שית ויתד, ש"ת ויתד ושית).

הביא אשר שאל¹, והיא גם היא מצאה אשר דרשה ובקשה; אך לו לבדו יאתה כזאת, לו מנעורי היא מקדשה.	הנה פני תכל מקדשה שמלת שמחות היא מלבשה, יום שש ילד-משרה בבת דודו, כי מאדני לאנוש אשה.
--	--

לו בקשה בלתו היותה לו²

התנעשה ארץ ורעשה!

ה. באבוד בנו ממנו.

(שש תנועות).

הילד אינני ואני אנה אני בא! — לקראי נחר גרוני ודבק לחכי לשוני ואין שלום בעצמי בשבור ורוע ימיני ונילקח מחמד עיני וניתרתי כלי כבה³ — —	תחלתי נכזבה ועיני בבכי ובה ובל-אניל אני דמעה ינוני יענה: הבה⁴! אשר שלח בעצמותי מדורת אש ולהקה, לאב יצעק במעצבה לעת מוצא ועת מוכא⁵:
--	---

1 החתן הביא את הכלה אשר שאל. — 2 לוא בקשה חתן אחר („בלתו") להיות לו לאשה, אזי התנעשה ארץ; יען כי היא ראויה רק לו (ע"ד הזרחה). — 3 וכל מה שאני מוסיף לבכות וקרא ינוני: הבה! הוסף לבכות עוד! — 4 בצאחו ובבואו יצעק הזכ תמיד: הילד איננו וכו'. — 5 מלי, בבת עיניו.

ו. על יצחק בנו שהמיר דתו.

(המשקל בלי סדר נכון).

אבי הבן קרב לספד, כי אל ממך רחק
את בנך יחידך אשר אהבת, את יצחק!

אני הנקר, ראה שקר, ומשושו נלה,
הה! פקדתי¹ פרי בטני ועל לבי לא עלה²:
חשבתי לעז וקנה היותו לרוח והצללה,
אך לריק ינעתי וילדתי לבקלה,
כי איך ישמח לבי — ויגוע וימת יצחק!
בבה אבקה בכל רגע, ואשא נהי גהיה
בוקרי זה שלש שנים מותו³ בארץ נדרה,
ושאתי⁴ ממקום למקום ונפשי עליו הומיה,
עד שהבאתיו אל ביתי — לילה ויומם בוכיה⁵
במה תלאות מצאוני — ואלה תולדות יצחק!
רעי הרפה ממני, אם תנחמני — תניעני⁶.
מתלת נפשי אל תזכר ושמו אל תשמיעני!
נחתי אשר נשארה לי — בבה וכן וגם ירועני⁷,
שקמות עולם תשמני, ויגח מחמד עיני,
בלה שארי ולבבי, באשר בלה יצחק.
במעון⁸ אשר הבל בידו וספצו עושה בכל יצוריו,
דבר עלי לב אב נקאב ירא-שמה מנעוריו;
רוח תנחומים עורר עליו ויעבר בין בתריו,
הורה חסידו יראתך, ללכת בדרך הוריו⁹,
עודנו נער — אותה הובחת לעבדך ליצחק!

1 חסרתי. — 2 באופן שלא עלה על לבי, כמו שהוא מבאר להלן. — 3 כי באבדו ממנו לפני ג' שנים חשבו כמת. — 4 מה שנשאתיו אתי בימי נודי. — 5 בוכיה נפשי. — 6 הרף ואל תנחמני, כי בנחמד אותי חניע את לבי. — 7 ישברני, ינעני, מלי, ירע בכירי. — 8 מעון כנזי להקבית, כמו שנאמר ה', מעון אתח חיית לנו. — 9 כאן הוא מתפלל שיחפוץ ה' את לב בנו דשוב דעמו ולא להיו.

ו. משיר תהלה לר' מנחם ובנו ברומא.

(יתד וש"ת, יתד וש"ת ויתד ותנועה).

וְדַת אֵל אֶזְוִין יוֹמָם וְלַיִל
 וּבְלִילָה שְׁעָרֶיךָ סְגוּרִים⁸;
 וְכָל שָׂרִים וְנָגִידִים בִּי יִבְיָנוּ
 וְאֶפְרַיִם הַנִּקְבּוֹת מְזֻכָּרִים.
 נָאִם לְשׁוֹן לְעֵץ גַּם לְאֵן;
 חֲשַׁבְתָּם לְהִיּוֹת בְּנוֹ לְשָׂרִים?
 אֲנִי נִמְשָׁל לְמַלְךְ דָּר בְּאֶרְמוֹן
 וְאַתָּם כְּעֹבְדִים לִי מְסֻרִים,
 וְהַחַיִּים וְהַמָּוֶת בְּיָדִי
 וְכִי טַעַם מִתּוֹקִים מִמָּרוֹמִים,
 אֲנִי יְחִיד בְּלִי רֵעַ כְּמוֹכָם
 וְאֲנִי לְבָדִי אִישׁ דְּבָרִים.
 אֲנִי מְלִיץ בְּצַדִּיק בֵּין לְבָבוֹת
 וְאוֹדֵיעַ בְּחֻקְמֹתֵי סִתְרִים.
 וְאַהֲפָד מֵאֲכָל לְהִיּוֹת לְעֵזֶר
 לְשֹׁנִים, וְיִגְוֹר גּוֹרִים.
 הִקְצִיצוּתִי וּבִקְרָבִי קִרְבִּים⁹
 וּמִחֲנוּת זֶה וְזֶה כֵּלָם אֲזוּרִים;
 וְקוֹל נִתְּנוֹ שְׁחָקִים: מֶה תִּרְיָבוֹן?
 לָכוּ נָא בְּחֶרֶד מְשַׁפֵּט יִשְׂרָאֵל¹⁰—

-- אֲנִי יִשָּׁן וְלִבִּי עָר, וְהִגָּה
 נִתְחַי' נֶאֱכָבוּ לְרִיב בְּצָרִים
 וְקָם עֵץ עָלֵי אֵן וְלִשׁוֹן
 וְהִתְחַיֵּב כִּי וְנִשְׁאָ קוֹל וְהָרִים;
 נָאִם עֵץ: אֲנִי רוֹאֶה וְחֻזָּה
 מְחַפֵּשׁ מֶה בְּסִדְרֵי הַחֲדָרִים,
 וְשִׁמְשִׁם לְפִי רָגַע וְאֶרֶץ
 אֲשׁוּרִימוֹ² בְּלִי צַעַד אֲשׁוּרִים³ ---
 וְאַפְרַיִם הַחֲרוּקִים מְקֻרָבִים
 וְאַבְדִּיל הַלְבָּנִים מְשֻׁחָרָרִים,
 וְכִי חֲקַמּוּ בְּנֵי מַדּוּת⁴ וְעָלוּ
 לְמַזְלוֹת וְכוּכָבִים סְפוּרִים;
 בְּלִי רִגָל בְּלִי כְּנָף אֶהְיֶה,
 וְכִי תִבּוֹן מְלֹאכֶת כָּל נְכָרִים;
 נָאִם אֵן לְעֵץ: הַחֲרַשׁ-נָא
 וּמֶה תּוֹכֵל וְלֶךְ צֶדֶק לְאוּרִים⁵,
 וְלֹא תִרְאֶה לְבַד מֶה יֵשׁ לְנִכְתָּה,
 וּמִמְשַׁלְתִּי בְּכָל שִׁשָּׁה עֶבְרִים⁶;
 וְאִם מִסָּד לְנִנְהָד — אֵת כְּעֹזֶר,
 וְאַשְׁמַע⁷ אַחֲרֵי קִירוֹת וְהָרִים;

לָכוּ אֵל רַב מְנַחֵם הַמְּנַחֵם

וְנִשְׁכָּח עַד יְשִׁיבָם לְפָנָיו¹¹ — — —

1 אבירי גופי. — 2 אראם. — 3 מבלי אשר יצעדו הרגלים להתקרב, כי חוש הראות יביט למרחוק
 וברגע אחד יראה קרובות ורחוקות. — 4 חכמי התכונה המורדים את גלגלי השמים. — 5 בלי אור
 לא תרא העין. — 6 העין תרא מה שעומד נכחה, ואולם האוזן שומע מארבע רוחות השמים וממעלה
 ומטה (אלה הם "שש העבריים"). — 7 אבל אני אשמע גם מאחרי קירות. — 8 אבל את, העין, שעריך סגורים
 בלילה. — 9 קרבות, מלחמות. — 10 כן המעבר לתהלת ר' מנחם. — 11 בלי משיב בתנחותיו נפשות לפגרים.

ח. ריב החורף עם הקיץ.

(בכל שורה ארוכה תשע תנועות, ובקצרה – שש תנועות).

רַחֵם פִּיּוֹ הַקִּיץ וַיִּקְרָא:
 מִסְרָפָה שֵׁם הַחֹרֶף וַיִּקְרָא:
 יִקְרַח רֹאשׁ פְּקֻרַח הַנּוֹרָא
 וַיִּקְרַח קִירוֹת לֵב פְּקֻרָה
 יֵד עָמַל לְמוֹנוֹ גִּסְתָּרָה,¹
 גַּם רָגַל לֹא תִלָּךְ בְּשִׁינָה,²
 גַּם עוֹף הַשָּׁמַיִם לֹא יִרְאֶה,³
 יִרְאֶה אֹז לְאִישִׁים
 יִחַנו סְבִיבוֹת אִשִּׁים;
 אִשִּׁים בָּם יִחַמוּ,
 לְדוּלֵי זֶה גִּדְמוּ.
 הַחֹרֶף שָׁמַע זֹאת, פִּיּוֹ פָּצָה:
 נָפֶשׁ כָּל חַי בְּקוֹץ קָצָה,
 אֶדְ בָּךְ חֹם יִרְאֶה הַחוּצָה
 אוֹלָם תוֹךְ הַקֶּרֶב קֵר נִמְצָא,⁴
 לֵב יוֹדְעִים יִסֹּף לֹא רָצָה,⁵
 לֹא יִאֲכֹלוּ מִחֶקֶם הַמַּחֲצָה,⁶
 יַעֲלֶצוּ עַד כִּי הַשֶּׁמֶשׁ יֵצֵא,⁷
 יֵצֵא אוֹר יַעֲרוּצוּ,⁸
 לֵצָלִים יָרוּצוּ;
 יָרוּצוּ כְּגִבּוֹרִים
 אֶל מַיִם הַקָּרִים.

אֶל אֶחָד מֵה רַבֵּי עֲדִיד
 יִסִּידוּ כִּי אֵין בְּלִשְׁתִּיד:
 בְּרֹאשׁ אָדָם לְכַבּוֹדָה,
 אֲבֵן לֹא הוֹדַעְתוּ סוֹדָה,
 אֶד לְמַד מִמַּעֲשֵׂה יָדִיד:
 כִּי תוֹלְדוֹת אֶרֶץ מַעֲבִידִיד,
 גַּם תִּתֵּן בְּשִׁחַק הוֹדָה,
 הוֹדָה הַכֹּל מְלֹא
 יוֹם יוֹם תַּעֲשֶׂה פְלֹא;
 פְּלֹא בְּכֹל גִּחְוָה:
 גַּם אֵת זֶה לְעִמַּת זֶה,¹
 בְּעֶדֶךָ דִּרְכֵי אֵל נִצְבוּ
 וְלִהְיֶל דִּרְכֵי אִישׁ נִחְשְׁבוּ;
 דִּרְכֵי אֵל עַל מַעֲגַל סִבּוּ
 וְכִרְאשִׁית בְּאַחֲרִית יִשׁוּבוּ,²
 כָּל יָמִים בְּזִמְנָם מֵה טֹבוּ –
 שְׁמַעְנוּ שְׁבִינֵיהֶם רַבּוּ
 לֵךְ וְחֹם, לְקִרְאֵת דִּין יִקְרְבוּ.
 יִקְרְבוּ אֶל דִּין
 יִסִּידוּ כָּל עֲגִין;
 עֲגִין מִשְׁפָּט יָקִים
 וּשְׁנֵיהֶם צְדִיקִים.

1 גם בדברים המתנגדים זה לזה, כגון בתקופות השנה השונות. — 2 באחריתם הם כמו בראשיתם, כי הם סובבים במעגל. — 3 בחורף קשה להשיג מוֹן. — 4 שירא — אורחה (קטאוואנע), והיא סלה ערבית המצויה בתלמוד. — 5 בהוצ' את. הנוסחא „וירא“. — 6 החום בקיץ יראה רק בחוץ ואולם בקרב האדם נמצא הקור בקיץ. — 7 האנשים היודעים יסוף לא ירצו אותם. — 8 בקיץ אין לאיש תאבון (אפעטיט). — 9 האנשים שמתים בקיץ רק בלילה עד אשר יצא השמש בבכורות חוסו. — 10 יתדרו כמו „אל תעוצו מפניהם“.

מה תגביר עלי, חרף,
מלים!¹

אנכי מבין המאכלים,
לך ושאל לנמלים ורחלים,
לי ציצים, לי פרות, לי עלים,
לי שושן, לי כפר נאהלים,²
בכלה את שתעדה כלים —
ולאכל ימיה נמשלים.

נמשלים הארצות
לשוקמות נחרצות;³
נחרצות בזונה,
אלמנה אביונה.

מה תאמר קוץ לפני אישים?⁴
תנאכלם פרות השרשים,
תוליד בם כל תחלואים קשים,
יאנקו בם נערים וישישים,
מאכלים נחמדים נבאשים.⁵

ונכובי מות גם פרעשים;
גם אבות מבנים נפרשים
נפרשים למקומם.⁶
מהם למלקמות:
מלקמות בך יהיו,
ובימי ישליו. —
אתן עו, סוף דבר, לרופא;⁷
לשבורי לב, השם לי עפי
בח רב סבל, פן תרפה
רוח איש, וברנע יספה;
טוב ורע עתיד לבא, צופה,⁸
ובעתו עשה הכל יפה.
ולדבר כל אלה שם לי פה.
פה יתהלל בשמו
כי החסד עמו;
עמו אהיה תמים
אשמח כל הימים.

ט. ריב בין החיות והאדם.

(המשקל כנ"ל).

אל בורא, ראשית הכל, מלי,⁹
בו רבו, בו ירבו מהללי,
כי יצר רוח חן¹⁰ בקסלי,
מקסא כבוד היתה עלי,
ונשת כל חי פחת רגלי.

ארים קול ולא אירא,
לי עצה ונבונה,
אלי יצדיקני,
מי הוא נרשיעני?
אמרתי הקשיבו נקדמים.

1 זאת תשובת הקיץ. — 2 מיני בשמים. — 3 דניאל, ט', כ"ו. — 4 אלה דברי החורף. —
5 בקיץ נבאשים מאכלים נחמדים. — 6 ימי הקיץ הם ימי הנדוד. — 7 אלה דברי המשורר: סוף דבר
אני נותן עו לאלהים הרופא וכו'. — 8 ה' צופה ורואה טוב ורע שעתיד לבוא. — 9 אל בוראי שהוא
ראשית הכל מלי מוקדשות, כלו' לטהרת ה'. (והח' כהנא פירש את החורף הפשוט תוה ביאור ור מאוד). —
10 הנשמה.

כי פשעו בנו הנעבדים,
החיות עם עופות נצמדים
ועמקם הדגים גאזרים,
וילכו אל מלך השדים.
ויקרא לחכמו
ויקבע חרמיו.
לעשות דין ביניהם
ובין אדם אדוניהם.
בן-אדם מה מאד עצמה שאתו,
ישתגר על ארזה בחגיתו,
יד פרעש גם בנים בחמתו
ונמלים ירמס בהליכתו —
כי על מי לא עברה רעתו!
יפרש בלם רשתו
ועף יצוד במלכדתו,
ודגים לו נתנים
ינקח אם על בנים.
נזה שור ויצעק: שמעו לי
מה פשעי לאיש, או מה
פשלי,
כי חנם הכביר מטות עלי
ויענה בקריש את רגלי,
חמים ארוש אינם מאכלי.
גם אמשך העגלות
שהמה מסבלות,
ממני מנעליו
אני מדרב בך רגליו.

דרש דרש השם השוטה:
הושמתי כפר כל איש חוטאי;
אם לרעות מעל דרך אשמה
יפני הרועה במטה —
סוף דבר להרג אשמה.
זה ישחט וזה יחלה,
זה יפצט וזה יצלה,
זה ישחט בבשרי
וזה ילכש את עורי.
הן חרץ גם הכלב לשון:
מי יתן יגרוף נחל קישון
את חנה עם אדם הראשון!
ורעם לילה אשמר מאישון¹,
ואיננו מניח לי לישון.
וכמה שמעה אזני
כי בלו מקלגני,
ומאכלי כל קשות
העצמות הירקות.
ויען הנגר² המהלל:
אני הוא מלך על כל חי, בגלל
כתר מלכות על ראשי כלל⁴
אלי, על בן בשמו אתהלל,
בחצות לילה אקים ואתפלל —
וישנים אחוזני
שחמוני אכלוני —
הלא אב אחד לכלנו
הלא אל אחד בראנו! —

1 אני "כפרה" לכר איש, אותי מקריבים קרבן, גם עלי ישפכו בלם את חמתם. — 2 את בני האדם
אשמור בלידה יותר מאישון עיני. — 3 התרגול. — 4 בגלל תכובלת אשר בה כלל הבורא את יפיו.

י. על רוע מזל.

(שִׁית וַיְתֵר, שִׁית וַיְתֵר וּשְׁתִּי).

נִלְגַל וּמִזְלוֹת בְּמַעֲסָדָם	אֵינֶנּוּ לְהַצְלִיחַ וְלֹא אוֹכֵל,
נָמוּ בְּמַהֲלָכָם לְמִוְלָדְתִּי;	כִּי עֲוֹנוֹנִי בּוֹכְבִי שְׁמִי:
לֹא יָהִיו נְרוֹת סְחוּרָתִי	לֹא אֶהְיֶה סוֹחֵר בְּתַקְרִיבִין
לֹא נֶאֱסַף שְׁמִשׁ עֲדֵי מוֹתִי.	לֹא יִנָּעֶז אִישִׁים בְּכָל יָמָי

יא.

(שִׁית וַיְתֵר וּשְׁתִּי).

אֲשָׁכִים לְבֵית הַשָּׁר ¹	אוּ יַעֲלֶה מְרָקָב
אוֹמְרִים: קָבֵר רָקָב;	אוּ יַעֲלֶה מִשְׁקָב —
אָבֹא לַעֲת עָרָב	אוֹיֵה לְאִישׁ עָנִי
אוֹמְרִים: קָבֵר שָׁקָב;	נוֹלַד בְּלִי בּוֹקָב ² :

יב. על מעילו הקרוע.

(יְתֵר וּשְׁתִּי, יְתֵר וּשְׁתִּי וַיְתֵר וַחֲנוּעָה).

מַעִיל יֵשׁ לִי וְחֹא כְדָמוֹת קְבָרָה	בְּתוֹכוֹ אֶחָנָה סֵתֵר וְכִימָה
לְחֻטָּה לְהִנָּפֶה אוּ שְׁעוּרָה ⁴ :	וַיּוֹפִיעַ בְּסִיל ⁶ עָלָיו נְהָרָה;
בְּאֶהֱל אֶפְרָשְׁנוּ לֵיל בְּאִישׁוֹן ⁵	וְאֵלֶּה ⁷ מִסְפּוֹר אֶת כָּל נִקְבָּיו
וְכוֹכְבֵי רוֹם יְשִׁימוֹן בּוֹ מְאֹדָה;	אֲשֶׁר דּוֹמִים לְשָׁנִי הַמְנָה ⁸ :

1 הרמב"ע (ברוב חכמי ישראל בעת ההיא) האמין כי הכוכבים וגלגלי השמים משפיעים על נורד חיי האדם. לכן הוא אומר כי בעת הולדתו נשו הכוכבים ממסלותם וממעמדם הנכון. — 2 בימי נדודו היה סקרים לפתחי הנדיבים לבקש עזרתם, ולא תמיד נתקבל ברצון. וע"ז סובב השיר הזה. — 3 אשר נולד בלי מזל. — 4 להנפה (להניע) בה תשה או שעורה. — 5 כאישון ליל. — 6 מל' כוכבי השמים וכמיליהם. — 7 אינע, כמו, נפלה ארץ מצרים. — 8 פשוט, פשוט.

וְאִם יִפֹּל זָכוֹב עָלָיו בְּחֻקָּה כְּמוֹ פֶתִי, יִהְיֶה נִמְלָךְ כְּהֶרֶה.²	וְתִקְנֵת חוֹט תִּפְסִירַת כָּל קְרוּעֵיו עָלֵי שְׁתֵּי וְעָרֵב הִיא יִתְרָה¹; אֲלֵהִי! הִחְלִיפֵהוּ בְּמַעֲמָה תְּהִלָּה לִי, וְתִשָּׁיֵב הַתִּפְסִירָה!
--	---

יג. על הזכובים.

נחמ שקל כנילו.

וְעוֹד יִשְׁתּוּ בָכּוּם יִינִי, כְּאֵלֹ קְרֵאֲתִים בְּאֹהוּבִים אוֹ קְרוּבִים — וְכִי אֶקְרָא לְמוֹדְעֵי לְאֶכְלָה וְהֵנָּם יוֹשְׁבִים רֹאשׁ הַמִּסְבִּים. אֶקְנֶה לִּפְתּוֹ כִּי הוּא יִכְלֵם בְּקֶרֶת רוּחַ שְׁלָנִים אוֹ רִבִּיכִים; וְלֹוִלִי זֹאת אֲנִי קֵץ מִפְּגִיעֵהֶם — בְּכֵן אוֹדָה לְיוֹשֵׁב הַקְּרוּבִים!	לֵאמֹר אֲנוֹס לְעֹנָה מִחֲמָסִי?¹ אֲשֶׁנֶּע מִסְּגִי שׁוֹד הַזְּכוּבִים, אֲשֶׁר לֹא יִתְּנוּ הָשֵׁב לְרוּחִי, בְּכָל כַּחַם וְעִיקוּנִי כְּאוֹיְבִים, וְעַל עֵינִי וְעַפְעָפִי יִרְוּצוּן, בְּאֲזָנִי יֹאמְרוּ שִׁירֵי עֲנָבִים; אֲדַפֵּה לְאֶכְל פֶּתִי לְבָדִי וְהֵם בּוֹ יֹאכְלוּ בְּדַמּוֹת וְאֲבִים,
--	---

יד. כשהושיבוהו במקום שפל ממעלתו.

(יחד וד' תנועות — שתי פעמים).

אֲשֶׁר הִמָּה חוֹשְׁבִים הַיּוֹתֵם רֹאשׁ מוֹשֵׁב וְהַמוֹשֵׁב לָהֶם יִכְסֶה עַלְבוֹנָם. אֲנִי הוּא הַמָּקוֹם וְהַמָּקוֹם אֵתִי וְהִמָּה — הַמָּקוֹם יִמְלֵא הַסְּרוּנִים.⁴	כְּבוֹדִי בְּמִקוּמִי, וְאִם אֲשִׁפִּיל שְׁבִתִּי³ וְלֹא אֶבְחַר מָקוֹם בְּנִקְלִים בְּגֹאֲוָנִים אֲנִי הוּא הַמָּקוֹם וְהַמָּקוֹם אֵתִי וְהִמָּה — הַמָּקוֹם יִמְלֵא הַסְּרוּנִים.⁴
---	---

1 חומי התפירה שבהם נתפרו קרועיו יתרים ורבים מחומי הארג בעצמו (השתי והערב). —
2 בגרסה הכונה שמעילו דומה (ע"י חומי התפירה הרבים) לקורי עכביש אשר עליהם נופלים
הזכובים, והזכוב הנופל על חומי בגדו יתחרט ויטלך מחרה וישוב. — גם אם אשב בשלל. — 4 ע"י
מעלת המקום ימלאו את החסרון שבמעלת עצמם.

מו. בהיותו בעיר, מורה.

(ח' תנועות).

ואנשי המקום אחי-קני⁸; ומותר האדם בו — אין.⁹ אם אין אני דר שם, אשים בראשה העין.⁵	המקנן ריקן, בלי יין; והנבונה נבוכה,¹ בלי ׀ והנכרת עזרת, בדי עין;²
---	--

מו. אל איש כילי.

(ש"ח ויתר ניפ ברלח, ובסוגר כ"פ ונ"ח).

פתח ואמר לי: אכל ושחת, בני! קמתי ועניתני: אמר מאין? עת קצרה ידך בחיי עצמך, מה אתנה אני לפי, מנין?¹ נסתי ובכרתי, ועוד אברח בעת אזכר דמותו מהלך תרשים⁸ — — —	באתי ביום-צום בית אנוש צר עין ואשאלה ללחם⁶ ולחם אין; צוה להביא פת חרבה לאכל, שאל בעדמה משכנים יין. באתי בחיי או וראיתי, אשר הושם לפני כוס מלא מי עין⁷ — — —
---	--

יו. בנשאו כוס להיי ידידו.

(נ' תנועות ויתר ונ' תנועות. נ' תנועות ויתר ותנועה).

אי יושן⁹ מחדש נילים אי שירת ענבים?
כל דם נאמר לאצילים¹⁰ בלתי דם ענבים!
לא יוכלון שאתך בלים, בא לשכן קרבים!
הנם חל עדי תקדישם¹¹ ברוך מעמך!
בן-רכב לנפשו אשם, נועם וועמך¹²! — — —

1 ויבשה, מל', כי ארץ הנגב נתת לי. — 2 מלי, מוון. — 3 הכל, ר"ד הם סכלים ופזאים. — 4 היתרון שיש לאדם מן הבחמה, אין בו (במקום הזה). — 5 לולי נרתי אני בעיר, מורה כי עתה שמתי בראש שמה את האות עי"ן (עמורה). — 6 מלי, לכו לחמו בלחמי. — 7 מי טעינות וכארות. — 8 עוד אברח דרך שני חדשים בעת אזכור דמותו. — 9 יין ישן המחמש גיל. — 10 לבני ישראל עם סגוריה. — 11 קרבי הם חול עד שהיין יקדישם. — 12 כן רכב אשר אסר למשפחתו לשנות יין (ירמיה ל"ה) חייב בנשאו, כי כל הוועם עליך (עד היין) הוא נועם בעצמו.

א. על קניו.

(ש"ת ויתד נ"ס בדלת, ובסוגר ב"ס ונ"ת).

אלו לפי אידי קמעי יולון

לא דרקה רגל אנוש יבשת:

אף לא למי נח: לכד כרת ברית,

כי גם לדמעי נראתה הקשת.

ב.

(ח' תנועות).

מילדי יום: אל תקהל,

כי ילדי יום לא ירגעו¹.

אל תשקח כם אם ייטיבו,

גם אל תחת אם ירעו:

כי המוכות גם הרעות

כאשר יחנו בן יסעו.

ג. על השיבה.

(המשקל כ"ל).

שער ראשי הפך לקן

על בן אקרא: ראשי, ראשי!

הנה דלק אחרי לקן

רץ ונעבר את הכושי².

ד.

(ש"ת ויתד נ"ס בדלת, ובסוגר ב"ס ונ"ת).

יש עם באבלם ילבשו לקן מקום

שחור, והיום אל גבולם באתי

ואלמדה חקם, ועל אבדן ימי

עולי, לחיי ילבשו עיבתי³.

ה.

(ח' תנועות).

קום עאל, עד מתי תשקב:

שור⁴, הנמלה אנרה לה בר:

לא ראיתי חתול ישן

שקבא אל תוך פיהו עקבר.

ו.

(ח' תנועות).

מוסיף על קטאו פישע

כל יום לא ימלט נגר —

אף בקברה הולכת

למים, עד כי תשקב.

1 למבול. — 2 כמקרי הומן. — 3 לא יתעכבו ולא ישהו ימים רבים. — 4 השער הלכן עבר את השער השחור; והמליצה לקותה מל' הכתוב (ש"ב י"ח, כ"ג). — 5 יש עם (דמשל בארץ הודו) אשר באבלם ילבשו דכן במקום שחורים, וגם אני אחותי עתה במנהג ארצם, כי באבלי על אבדן ימי נעורי («עודי» מל' «קוד ימים») לבשו לחיי שיבה. — 6 הכט וראת.

ח.

(ש"ת ויתר, ארבע תנועות ויתר וש"ת).
 אחר אשר אחרי מות תחינו
 למה בחיינו תחפץ תמיתנו?
 לולי אשר נירא מחמא לשוננו
 נאמר: שמי אלה עמל בעינינו!

ז.

יתר וש"ת, יתר וש"ת ויתר ותנועה.
 ביום בלות וחמות ריב וגרון¹
 באהל איש אי תשכן בעתה;
 ואשת חן -- באישה עין ומינה
 הלא תשית, וקרפה לחמותה.²

שירי קדש ותוכחה.

א. קינה על כנסת ישראל בגלות.

(ו' תנועות).

ובעברי פי פחת
 להמלט מן עושה.¹
 הו ירדה לשחת
 וכל עוף ראשו נשא,
 ומקול צפור תחת,
 וצעקה יום נתפשה
 כמו נערה מארשה
 אשר אין מושיע לה.
 רעה נורו שחקים,
 והנה באה בלה
 ליונת אלים רחוקים,
 וסר מפנה בעלה

אלהי קדם מעונה.¹
 ישוב יונה הנלה,
 אשר פעם ראשונה
 נשר גדול החלה.²
 גם בפעם אחרונה
 חזיר יער הכהילה.³
 ולא מצאה תיונה
 מנוח לכף רגלה.
 בין שפתים תחת
 האפר נרמסה,
 ובשוב מראה משחת
 לכל עין נמאסה.⁴

ו זכר במקום נקבה. — 2 אבל אשת חן תשים פניה אל אישה ותפן עורף לחסותה (מלי הכתוב ותשק ערפה לחסותה). — 3 שתי אלה (הסות ותחתית הסתים) עמל הוא בעינינו. — 4 מ' הכתוב מעונה אלהי קדם. — 5 הנשר הגדול זה נכוכדנאצר (החלה-החלה אותה). — 6 מלכות רומי. — 7 ובשוב (ר"ל כאשר יהיה — ווערדען) מראה משחת ומכוער ע"י הגלות, היא נמאסת לעין כל. — 8 היא עושה קן בעברי פי פחת לבקן המלט מרודפיה.

נחפה בקסר, ומוכה
נגע עד הר הרמון,
או בפרש שדי בה
מלכים תשלג בצלמון;
ולשוב אל קן נדמון
מי יתן אבר לה!
מרשו כל שבניה
בנפיה בצדיה,
גם ידקו בפניה
ואלני שם היה;
למה לא תחנה
צור, כי בך חסיה?
לחית אל תתנה
עד מותה בשבניה;

ואיכיה שן חורקים:
כי יכל נכל לה!
ולילה ויום חונקים
אפרוחיה למולה,
היא חקונן — והם משחקים,
ואם תגביה קולה
אין אומר: הרפה לה
כי נפשה מרה לה!
העון הושיבה
שוממה בישימון,
וקולה כאוב בבאבה
וקול רודפה בקול המון,
ותסלה על לבבה
יום שבתה בארמון

אם היא כשפחה — קנה,
ואם בת היא — וחייה! —

ב. פיוט לחג השבועות.

(וי' תנועות).

בכו שרפים בנבולם
יום נדרה דת מנבולם,
ויצעקו חוץ ארצולם:
איכה כבודה ונעימה
תושם בפי עושה אשמה?
רמז לאמים, בראותם
את דתה אל לקראתם,
פצחו ברנה שפתותם:

בצר — מנוסי אשימה
תורת אלני התמימה!
אשים בדתי חדותי
חלקי בלחקי ומנתי,
עדות אלני נחלתי:
שירה בעודי ארימה
לה, ממים ימימה.

ו בצר די אשים מנוסי אל התורה, — חלקי ומנתי בדחקי, — ה הכונה אל דרשת חז"ל כ:
הסלאכים התאוננו כאשר נתן ה' את התורה לישראל באמרם, איך יוכל ילדוד אשה לשמרה, — שבטי ישראל.

אך מול נמול עושה-כימה
מה מהללי ואני מה!!
מלכי! שעה שועת דלים
עונים לך כבני אלים,
קדושי בקדש מהללים.

בני בריתה הקימה,
נעשה ונשמע ויהי מה!
הפליא בסיני נוראותיו
צוירי במכתב-לוהותיו,
על בן אתנה צדקו-זיו:

פוצחים ביראה ובאימה
בשמה ברורה ונעימה.

ג. פיוט.

(המשקל איננו מדויק).

מלא קרבי נדודים
ויפקד עליהם פקידים,
מהם נגידים ומהם עבדים —
עושה כלם ה'!
בקרבי עדי נאמני
ומחוץ יענו דפני,
ואיד אבחשי, וסיני
המה ראוי מעשה ה'!
נמע און לי והאונתי
ומלין בה בחנתי,
עדיה עת התבוננתי
שמעתי בקול ה'.
על כל מראה אהודנו,
ובכל שמע אכבדנו,
ונשימת אפי תעבדנו
נהריחו בקראת ה'.

אזכיר קצת הנראות
במחקרי חלב נראות,
ויותר מהנה נפלאות
מי ימלל גבורות ה'!
בינותי בבנין פכנותי
לראות מה אחריתי,
והנה חמר ראשיתי
ונחה עליו רות ה'.
רוחי מכל נבכדת
ויסודתו בלב עומדת
ואשו תמיד יומדת
כי באש ה'!
הנה יודע אני
כי בצלם אלהים בראני
ועל ארבעה ראשים נשאני
נושאי כלי ה'!

וְלָכֵן אֲנִי כְעוֹדִי
אֶפְרַשׁ כִּפֵּי אֵל ה'.
הִחַל בְּחֻקָּהּ וּבִכְלָהּ,
וְצִדֵּק הַכֹּל מֵלֵא;
וּמִי חָכֵם וְיִשְׁמַר אֶלֶּה
וַיִּתְּבוּנֵנוּ חֲסִדֵי ה'!

זֶה אֵלֵי וְאַרְוָמָהוּ
וּבְכָל מַעַם אֲמַעְמָהוּ,
וְהֵן בְּמָה אֲבַדְמָהוּ
עַל כָּל הַטּוֹכָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה'!
רַבּוֹ הִסְדִּיו עִמָּדִי
וַתְּכֹן בְּכַחוֹ יָדִי,

ד. תוכחה.

(ה' תנועות).

רַחֵץ אֶת פָּנָיו,
טָהוֹר הוּא כְּעִינִי
בְּעוֹד יֵשׁ בּוֹ נִשְׁמָה;
מִי יִנָּשׂ אֵלָיו
וּמִמָּאֲתוֹ עָלָיו
בְּשׁוּבוֹ אֶל אֲדָמָה.
אֶתְמוּל קוֹל הָרִים
בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁירִים
בְּעוֹד יֵשׁ בּוֹ נִשְׁמָה;
יִדְעוּ בּוֹ יְהִנָּה
קִינִים וְהִנָּה
בְּשׁוּבוֹ אֶל אֲדָמָה — — —
נִמְשָׁכָה טוֹכָתוֹ
יִרְדֶּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ
בְּעוֹד יֵשׁ בּוֹ נִשְׁמָה;
עָבְרוּ יָמֵי מְהוּמָה
וְאֵין בִּידֵי מְאוּמָה
בְּשׁוּבוֹ אֶל אֲדָמָה.

אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ יִרְאֵה
מִקּוֹל הַקּוֹרֵא
בְּעוֹד יֵשׁ בּוֹ נִשְׁמָה;
בְּמָה אִישׁ חָשׁוּב?
יִלְךְ וְלֹא יָשׁוּב
בְּשׁוּבוֹ אֶל אֲדָמָה.
רוּחוֹ נִוְסָקָה בּוֹ
וַיִּנָּכֶה לְבָבוֹ
בְּעוֹד יֵשׁ בּוֹ נִשְׁמָה;
דּוֹלֵךְ לַקֶּכֶר
וּפְתָאֵם וְשִׁכָּר
בְּשׁוּבוֹ אֶל אֲדָמָה.
מִתְלַקֵּי וְנִבְהִים
בְּמִלְאֵךְ הָאֱלֹהִים
בְּעוֹד יֵשׁ בּוֹ נִשְׁמָה;
בְּמוֹתוֹ בְּבִהְמָה
לְהִקְלֵךְ דָּמָה
בְּשׁוּבוֹ אֶל אֲדָמָה.

תסובבו מלחך
 ויגיד תהלתך
 בעוד יש בו נשמה;
 ועל עצמו תנמר,¹
 אך את נפשו שמור
 בשובו אל אדמה.

ורע תפארת
 ולשון מדברת
 בעוד יש בו נשמה;
 רד אל בור עמק,
 ולשונו תמק
 בשובו אל אדמה. —

ה. תוכחה.

(ו' תנועות).

מכונות הנו כבלים
 והרוחות כפועלים,
 ובהשליכם חקם
 שבו עליהם ריקם.³
 עיני עורו לבי,⁴
 ובאה תאנה בקרבי
 ונבערה נפשי בפתע
 ותלך ותתע.
 ורעי און קוצרי
 עמל יהיו; אשרי
 נפש דבקה בכשרון⁵
 ותשחק ליום אחרון.
 רוח חן⁶, השמר
 מחמוד שקבת בחסר.
 ואם בו התערבת
 תשנה לו גם אתה!

אָריב עם רשיוני
 אודה ואעזב ודוני
 אולי יחנן אדני
 אולי ישא פני!
 בקני יענה בחשי,
 בתאנה נטמאת, נפשי;
 ואיכה אחרי מותי
 תאמרי לא נטמאתי?
 רוחי חבלה בקרבי
 לדעתה כי אין טוב בי,
 ופעלת מעללה
 למחר אני קרוא לה.²
 דנויות בשמלות
 לאור היום מגוללות,
 ובלילה עת מנוחה
 נבלתם בסוּחה.

1 גופו שהוא עצמו תוכל לגמור ולעשות בו כליון, אך את נפשו שמור. — 2 למחר (אחרי מותי) אני קרוא לה, כלומר לקבל שכר מעדדי בעוה"ז (פעולה—שכר, כמו „לא תלן פעולת שכיר“). — 3 מכונות הנוף (ר"ל אברי הנוף) והם רק כבלים אשר בהם יפעל הרוח (הנשמה), וכאשר ישלים הרוח חוקו (במות האדם) הנה הכלים ריקים. — 4 ע"ד מאמר חז"ל: „עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה“.— 5 בכשרון המעשה, „טונגער“ בל"א. — 6 מוסב אל הנשמה.

רק נשאר דבר כי
לטהר לבי בקרבני,
ובהשפילי נאוני
יראה ה' בעניי.²
אחישה מפלט לי
וארוץ אל מגדלי,³
ומפשעי לא אירא
כי שם אלני אקרא!

אנה אחי אלך
בשלות חמת המלך?⁴
ואנה, אנשי עצתי,
אוליך את חרפתי?
לא אדע מה אעשה
כי במה אתבשה.
ואדקות אין בתוכי
כי עירום אנכי.

ו. הספר.

(ו' הניעות).

תעשה רצונך, ואתה
מרום לעולם יי!
ורעות עולם לפני
ברוח פיו נאמנים,⁵
ושפלים ועליונים
עושה כלם יי!
חילים בארץ נבראו
במסגר אופן הובאו,⁶
ומה יכלו עשות, תרצאו
מתחת שמי יי?
יבין אנוש כי בוראו
מבית ומחוץ מלאו,⁷
ומה יועיל התחבאו?
ותוכן לבות יי!

אמונתך נודעה
ביום טובה ויום רעה;
נחיה או ננועה —
צדיק אתה יי!
באמת יד כל תקצר
ומי זה כח עצר,
ואיך ישאל הנוצר
על מה עשה יי?
נאותו מי יספר
ואיך יחק בספר,
או מי יוכל להפר
כל אשר עשה יי?
דת לאדם שתה,
החיות והמתה

1 הקב"ה. — 2 בעניי. — 3 מלי, מגדל עו שם ה"י. — 4 כל חרוזה גומרת בלשון הכתוב. השיר מסודר עפ"י סדר א"ב. — 5 חוקים, מוצקים וקיימים; כמו, היתד התקועה במקום נאמן. — 6 כל כמות השבע הובאו בסדרים כמו במסגר אופן. — 7 כי ה' ממלא אותו ורואהו מבית ומחוץ.

קדוש³, עליון יסר
 וחמדה מלב יסר,
 תאנת נקשו חסר
 מלא אחרי יי.
 רץ אל מלאכתו לגמר
 ותורת אלהיו ישמר,
 ואל ישען לאמר:
 חנון ורחום יי!
 שובב מה זה יענה
 יום במשפט יענה?
 לבן⁴ כונן ויבנה
 לפני שחת יי. — —

כחו ורחו בידיו,
 ולבו, ראש כל פקידיו¹
 והמושל על נדודיו
 ומשם הפיצם יי. — —
 נורא הפליא חסדו,
 למען כל חי עבדו,
 וכי האדם לבדו
 ימלל גבורות יי. — —
 פלאיך מה נקרו,
 אשר דורות יעבדו
 וקמו אחרים ויאמרו
 תמיד יגדל יי! — —

ז. שיר על תקופות חיי האדם.

(תנועה ויתד ונ' תנועות ויתד וש"ת).

דברו לו חן חן, ויתברך
 שעשועיו — יולדיו ומשפחתו⁸.
 מה נעימים ימים לבן עשרים!
 כל קעוסר דולג עלי הרים,
 בן למוסר, לוטג לקול מורים,
 יעלתי חן חבלו ומלכתו.
 בן שלשים נפל בגיד אשת,
 קם והביט הנו בחוף רשת,

בן אדמה ינכר במולדתו
 כי לעת קץ ישוב למולדתו⁵! —
 קים והצלח! אמרו לבן חמש,
 מעלותיו עולות עלות שקש⁶,
 בין שדי אם ישכב ואל ימש⁷,
 צוארי אב יקח למרפכתו.
 מה תאיצון מוסר לבן עשר?
 עוד מעט קמ יגדל ויוסר.

1 וגם לב האדם שהוא הראש והמושד על כל האברים, אשר משם הפיצם ה' (ר"ל שממנו מסתעפים כל אבריו) — גם הוא ביר ה'. — 2 ה' עשה חסד לאדם, כי יעד אותו לבדו למלל גבורות ה', אף כי כל בעלי החיים עבדיו. — 3 את הקדוש, הצדיק, יסר ה' וכו'. כדי שיעשה מצות ה'. — 4 מלת "לבן" הוספתי למרא מספר התנועות. — 5 כי במותו ישוב אל האדמה שממנה נולד ונוצר. — 6 בעלות שמש. — 7 ולא ימוש מהם. — 8 שעשועיו הם יולדיו ומשפחתו.

וְלִחְצוֹהוּ סָבִיב בְּנֵי קָשָׁת׃
 מִשְׁאֲלוֹת לֵב בְּנָיו וְלֵב אִשְׁתּוֹ.
 נַע וְנִכְנַע מִשִּׁינִי² לְאַרְבָּעִים,
 שֶׁשׁ בְּחֻלְקוֹ אִם רַע וְאִם נָעִים,
 רָץ לְדַרְכּוֹ וַיַּעֲזֹב רַעִים
 עַל עֲמָלוֹ יַעֲמֵד בְּמִשְׁמֶרְתּוֹ.
 בֶּן חֲמִשִּׁים יוֹכֵד יָמֵי הָבֵל,
 יֵאָבֵל כִּי קָרְבוֹ יָמֵי אָבֵל,
 בֶּן בְּעִינָיו אֶת כָּל יִקְר־תֵּבֵל
 כִּי יִפְחַד מִן קִרְבָּה עֵתוֹ.
 שְׁאֵלוּ מָה הָיָה לְבֵן שִׁשִּׁים?³
 אֵין בְּמַעֲשָׂיו בָּדִים וְשָׂרָשִׁים⁴.

כִּי שָׂרִידֵיו דְּלִים וְנִחֻלָּשִׁים
 לֹא יִקְמוֹן אֹתוֹ בְּמִלְחָמָתוֹ.
 אִם שְׁנוּתָיו נָנְעוּ אֵלַי שָׂבִי יָם
 אֵין דְּבָרָיו נִרְאִים וְנִשְׁמָעִים,
 רַק לְמִשְׁאֵי יִהְיֶה עָלַי רַעִים,
 מַעֲמָם עַל נַפְשׁוֹ וּמִשְׁעָנָתוֹ.
 בְּדִשְׁמוֹנִים טָרַח עָלַי בְּנָיו,
 אֵין לְבָבוֹ אֹתוֹ, וְלֹא עֵינָיו,
 בּוֹז וְלַעַג לְיוֹדְעָיו וְלִשְׂכָנָיו.
 רוֹשׁ בְּכוֹסוֹ נִם לַעֲנָה פִתּוֹ.
 אַחֲרֵי זֹאת כַּמַּת יִהְיֶה נִחָשֵׁב —
 אֲשֶׁרִי אִישׁ נִחָשֵׁב לְגֵר תּוֹשָׁב⁵.

אֵין בְּלִבּוֹ רַעֲיוֹן וְלֹא מִחָשֵׁב
 רַק לְאַחֲרִית נַפְשׁוֹ וּמִשְׁבָּרָתוֹ.

ח. אגרת השבת.

זֶה הַכְּבוֹד, וְאַתְּפִשְׁנָה בְּשֵׁתִי יָדִי, וְיָדִי נִטְפֹּשׁ
 טוֹר; וְאַקְרָאנָה, וְתִהְיֶה בְּרֹאשִׁיתָה בְּפִי כְּדִבְשׁ
 לַמִּתּוֹק. אֵךְ בְּקִרְאֵי הַטּוֹרִים הָאֲחֵרִים חָס לְבִי
 בְּקִרְבִּי, וּכְמַעַם יֵצֵאָה נַפְשִׁי. וְאַשְׁאֵל אֶת הָעוֹמֵד
 לִנְגִידִי: מָה פִּשְׁעִתִּי וְמָה חַטָּאתִי? כִּי מִיּוֹם
 שִׁידַעְתִּי הַשֵּׁם הַנִּכְבֵּד, אֲשֶׁר בְּרָאֵנִי וּלְמַדְתִּי
 מִצּוֹתָיו, לְעוֹלָם אֶהְבֵּתִי אֶת הַשַּׁבָּת, וּבִטְרָם
 בּוֹאָה הִייתִי יוֹצֵא לְקִרְאָתָהּ בְּכָל לַבִּי; נִם
 בְּצִאתָה הִייתִי מִשְׁלַחַה בְּשִׂמְחָה וּבִשְׂרִירִים, וְמִי
 בְּכָל עוֹבְדִיָּה כְּמוֹנִי בָּאֶרֶץ? וּמְדוּעַ שְׁלַחַה אֵלַי
 זֹאת הָאֲגֵרָת? וְזֹאת הִיא:

וְהִיא בִשְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים וְחֲשַׁע מֵאוֹת
 וְחֲשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, בַּחֲצִי הַלֵּילָה בַּלַּיִל שַׁבָּת,
 בְּאַרְבַּעַת עֶשְׂרֵי יוֹם לַחֲדָשׁ טַבָּת, וְאַנִּי אֲבִרְהֵם
 הַמִּסְפָּרִי הַנִּקְרָא אֲבֵן עֲזָרָא, הִייתִי בַּעִיר אַחַת
 מֵעִרֵי הָאֵי הַנִּקְרָא קֶצֶה הָאֶרֶץ⁶, שֶׁהָיָה
 בְּנִכּוּל הַשְּׁבִיעִי מִנִּבְלוֹת הָאֶרֶץ הַנוֹשֶׁבֶת, וְאַנִּי
 הִייתִי יֶשֶׁן וְשִׁנְתִּי עֶרְבָה לִי, וְאַרְאֵה בַּחֲלוֹם וְתִנֵּה
 אַחֵר עוֹמֵד לִנְגִידִי כְּמֵרָאָה נָבֵר, וּבִידּוֹ אֲגֵרָת
 חֲתוּמָה. וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי: קַח זֹאת הָאֲגֵרָת
 שֶׁשְׁלַחַה אֵלֶיךָ הַשַּׁבָּת. וְאַקְדֵּךְ וְאַשְׁתַּחֲוֶה לְאַדְנִי,
 וְאַקְדֵּךְ אֶת הַשֵּׁם אֲשֶׁר נִתְּנָה לָנוּ, וְאַשֶׁר כְּבִדְנִי

1. חֲבָנִים, עֵד, מִכְצִים בִּיד נְכוֹר כֵּן כְּנִי הַנְּעוֹרִים². — 2. הוּא מְנִיעַ לִשְׁנַת הָאֲרִבְכִּים. — 3. אֵין שׁוֹרֵשׁ וְעֵנָף לְמַעֲשִׂיו, רַמַּל אֵין בָּהֶם מִמֶּשׁ. — 4. שְׂרִידֵי כְּחֻתִּיו. — 5. אֲשֶׁרִי הָאִישׁ חֲנֻחָשׁ בְּעֵינָיו כְּגֵר עָלֵי אֲדֻמָּת וּבֵל רַעֲיוֹנִיו רַק לְאַחֲרִית נַפְשׁוֹ. — 6. עֲנְגֵלְטֵרֶה — Angleterre.

ושם כתוב לחלל ליל שבועי,
ואיך תתקשה ולא תדור נדרים
לחבר אנרות דרך אמונה
ותשלחן אלי כל העברים. —

ויען ויאמר אלי ציר השבת: הנה הוגד
לה את אשר הביאו תלמידך אתמול אל
ביתך, ספרים פרושי התורה, ושם כתוב לחלל
את השבת; ואתה תאזור מתניך בעבור כבוד
השבת, להלחם מלחמת התורה עם אויבי
השבת, ולא תשא פני איש. — ואיך, ותתפעם
רוחי עלי, ונפשי נכחלה מאד. ואקום, וחמתי
בערה בי, ואלכש בנדי וארחץ ידי. ואוציא
הספר חוצה אל אור הלכנה, והנה שם כתוב
פרוש „ויהי ערב ויהי בקר“, והוא אומר: כי
כאשר היה בקר יום שני, אז עלה יום אחד
שלם, כי הלילה הולך אחר היום. וכמעט קט
קרעתי בנדי, בראותי זה הפרוש הרע, וגם
קרעתי זה הפרוש; כי אמרתי: טוב לחלל
שבת אחת ולא יחללו ישראל שבתות הרבה,
אם יראו זה הפרוש הרע, גם נהיה כלנו ללעג
ולקלם בעיני הנזים. ואתאסף בעבור כבוד
השבת, ואדור נדר, אם אתן שנת לעיני, אחר
צאת יום הקדוש, עד שאכתוב אגרת ארוכה
לבאר מתי ראשית יום התורה, להרים מכשול
ולהסיר פח ומוקש; כי כל ישראל הפרושים,
גם כל הצדוקים עמהם, יודעים כי לא נכתבה
בפרשת בראשית מעשה השם כל יום, רק
בעבור שידעו שומרי התורה איך ישמרו
השבת, שישבתו כאשר שבת השם הנכבד.
והנה אם היה סוף יום הששי בקר יום שביעי,
היה לנו לשמור הלילה הבא. הנה זה הפרוש
מתעה כל ישראל...

(יתר וש"ת, יתר ושית ויתר והנענה).

אני שבת עמרת דת יקרים
רביעית בעשרת הדברים,
ובין השם ובין בניו אני אות
ברית עולם, לכל דורות ודורות;
ובי כל מעשיו בלה אלהים,
ובן כתוב בראשית הספרים:
ולא ירד ביום שבת אני מן,
למען אהנה מופת להורים.
אני ענן לחיים על אדמה
ומרנוע לעם שוכני קברים.
אני חדות זכרים גם נקבות
וששים בי זקנים ונערים.
ולא יתאבלו בי האבלים
ובי לא יספרו על מות ישרים.
והשקט ימצאו עבד ואמה
והגרים אשר הם בשערים.
ינוחון כל בהמות, הם ביד איש,
כסוסים כחמורים בשוורים.
וכל משביל בנינו הוא מקדש
וגם מבדיל, חשובים בגזירים.
בכל יום ימצאו שערי תבונה,
ביומי נפתחו מאה שערים.
מקבד מעשות דרך, ובן מן
מצא חפץ ודבר כל דברים.
שמרתיך בכל ימים, למען
שמרתי מאד מימי נערים.
בזמנך שנגה נמצאה כך:
אשר הובאו אלי ביהך ספרים